

1

ŠTO SE TO DOGAĐA?

Što se to događa? – nije neko neobično i rijetko srećuće pitanje.

Ono je, čini se, neprestano nazočno u budnoj znanstvenoj svijesti i u filozofijski odnjegovanu duhu. To je pitanje svijesti u čahuri svakodnevna iskustva pod vlašću očitosti njoj praktična života. Viševrsne nekako i nečim *onesposobljene* svijesti – izazvane kakvom zgodom – također valjda pitaju »Što se to događa?«

Na ovakvu se obliku pitanja ne vidi tko pita, Ostane li pitalac nepoznat i nespoznat kako će se uopće dokučiti što ne(s)poznat netko pita i zašto pita »Što se to događa?«

Pitanje je uvijek nečije.

Ono se nadaje odnekud iz nekakva svijeta/života svijesti: uvjerenih i onih samouvjerenih, pokolebanih ili posve zdvojnih, iznenađenih i zatečenih, naprosto radoznalih, strepnjom prožetih ili užasnutih pojedinaca, skupina ljudi i cijelih naroda *u trenutku* izboja njima životno važna događaja.

»Što se to događa?« – izbija u nastalim obzorima svijesti. Ono se dalje kreće kolotečinom njihova zaboravljanja, očekivanja, iščekivanja . . .

Čim se obično i često sretajuće pitanje na odlučan način razumije ovisnim o svijesti koja pita, ono se obraća u *problem* i u zadaću mišljenju:

Kako na bitna očitovanja izazvati svijest/život dotične svijesti?

Kako razumjeti zašto nešto izaziva njezino pitanje?

Što ona ulaže u svoje »Što se to događa?«

Eto, na takvu se obratu kreću promišljanja na ovim stranicama. Poglavitito su to promišljanja o svijesti u jednoj od više mogućih *svjetova-kao-da: u svijetu vladavine ideologijskoga*.

U naravi ove vladavine jest *usmrćivanje govora/jezika i čovjeka, dakako*.

To je vodeća postavka.

Doseg njezinih tvrdnji iskušavat ću povrh svega na okosnici onoga pitanja/problema svijesti u svijetu kao-da. No ne mogu se razumjeti narav i razmjere pretpostavljene smrtno-nosne vladavine ideologijskoga, a da se ne posegne i za likovima svijesti kakvi se – u trenutku *njihova* »Što se to događa?« – zatječu u momentima široka raspona: od *initia ideologicae* do krajnjih (idealno uzetih) učinaka vladavine ideologijskoga. Zato će u vidokrug postavke o dvostrukom usmrćivanju (logocid, homicid) ući više likova svijesti. Neki su, ako tako mogu reći, junaci *Ruže i križa*, a neki su među njima sporedni, međutim, za provedbu ideje ove knjige potrebni likovi/svijesti.

Kao prije kakva igrokaza valja unaprijed znati njihova imena:

jedno užasnuto Mi i jedno nadasve smjelo Mi;

dva lika svijesti sa stranica Ecova romana *Ime ruže*: vrsni istraživač i domišljati istražitelj Vilim od Baskervillea i slijepi starac Jorge;

pa Orwellov junak Winston Smith, njegova sustavno isprana »duša bijela kao snijeg«;

za njim: dva primjera središnjeg autoriteta, te Veliki Inkvizitor i Isus – likovi/svijesti legende koju na stranicama *Braće Karamazovih* pripovijeda Ivan Karamazov;

nadalje, u središtu čini se istom danas zbiljski pokrenutih zbivanja: tri svijesti, tri oporbenjaka u žestoku srazu sredinom devetnaestoga stoljeća ili po mnogočemu sudeći živo nazočna »vieka narodnosti«:

Ante Starčević,

Vuk Stefanović Karadžić

Bogoslav Šulek, Slovak što ga je providnost Hrvatima dala;

naposljetku, Mladi drug – radi »viših ciljeva« pogubljeni Brechtov propagandist »svjetske revolucije«.

Ovaj se okup toliko međusobno različitih i s raznih strana prispjelih likova vjerojatno doimlje ishitrenim. U boljem slučaju smatrat će se nategnutim okupom inače poznatih i dokraja istumačenih – već katalogiziranih – likova književnosti, povijesti, kritike ideologije i njezina jezika.

Njihovo unošenje na stranice knjige sada mogu pravdati samo pukom tvrdnjom. Neovisno o tome što bi svaka od izdvojenih svijesti mogla biti »o sebi«, na njima ću vidjeti povrh svega to što ulazi u vidokrug vodeće postavke o vladavini ideologijskoga. Na crti raščlanjenih stavova te postavke pokušat ću razumjeti zgrade u kakve prikupljene svijesti zapadaju. Neke među njima posve su daleke svijetukao-da. Neke su na putu u taj svijet. Jedne su na njegovu rubu, druge u središtu svijetukao-da. Ima ih koje su prispjele čak tamo negdje nadomak oslobođenih krajnjih mogućnosti logicidne i homicidne učinkovitosti vladavine ideologijskoga.

Simboličkim jezikom starijim od svake teorije o ideologiji, isto se – glede posljednjih mislivih učinaka vladavine ideologijskoga – može i drukčije kazati. Približno ovako: u svima je svijestima svježa, klonula ili već uvela ruža – razboritost, umnost, dobrota, ljepota, smjernost . . .; svijesti su na putu; neke će se – i neznajući kako – naći na križu; naći će se na križu vladavine ideologijskoga. Svijest/ruža neće ni znati što ju je snašlo. Možda će tiho skončati onkraj vladavine ideologijskoga: bit će možda preplavljena neočekivanom ugodom kakvu joj je pripremila upravo ta vladavina.

Što je posrijedi?

Eutanazija svijesti!?

Ako svijest uistinu ne zna kako je dospjela na križ i ako ne zna što ju je snašlo – smrtni hropac može joj biti vrhunaravno zadovoljstvo, blažen osjećaj konačna izbavljenja/isкупljenja. Ponešto od takva blažena osjećaja vjerojatno prolazi i kroz svijest Orwellova Winstona Smitha, kroz svijest koja se *gasi*: »... sve je u najboljem redu, borba je završila. Pobjedio je samoga sebe. On voli Velikog Brata« (kome se tako dugo i besprimjerno uporno opirao).

Drugo je novozavjetna simbolika križa.

Slava se u njoj *svjesno* stječe kroz sramotu križa.

Isus *pati* na križu. Patnju proriče i Šimunu Petru: »... raširit ćeš svoje ruke, i drugi će te opasivati i voditi kamo ti ne bi htio.«

Nešto su drugo i prisposobljenja Kristova križa u svetih otaca: »Dokle ćeš ('rijeko ljudske navike') valjati Evine sinove u veliko i strašno more koje jedva mogu preploviti oni koji se popnu na drvo križa« (Augustin, 1987 : 23).

Na križu ozbiljene vladavine ideologijskoga svijest/ruža *ne pati*, ne opire se. Kamo je vođena, tamo rado ide.

Ona nije svjesni odvažni »moreplovac« na drvu križa.

Dopavši križa, svijest/ruža je već za sobom bezmalo posve ostavila svoje *svjesno* i svoje *htjeti nešto*. Sada je ona (Winston Smithova) »duša bijela kao snijeg.« Dobro je priređena i ugođena za nesmetano urezivanje znakovlja bilo koje svijesti, volje i moći u nju. Tu ne vrijedi svjesno: umri i postani! Svijest se na križu *gasi*. Dok prožeta ugodom *gasne*, ona klizi u carstvo *mûka*, tišine »svijeta« dokraja ozbiljene vladavine ideologijskoga.

U ozračju vodeće postavke »Što se to događa?« više i nije obično i često sretajuće pitanje.

A kakvo je ono svijesti u svijetu-kao-da?

Valjda joj je iznimno ozbiljno, čak presudno pitanje.

Da li upravo takvo ili joj je nešto drukčije?

Ako se drže na umu i pogubni učinci vladavine ideologijskoga na svijest, potvrđan ili niječan odgovor moraju ustuknuti pred upitom. Može li svijest – duboko uvučena u poodmakle procese vladavine ideologijskoga – osvijestiti punu značajnost svoga pitanja?

Uskoro će se izbliže vidjeti što je tū prijeporno. U tekstu što odmah za ovim slijedi pokušat ću privoljeti čitatelja za sudjel u nastojanju razumijevanja mnogokratno ponavljana pitanja »Što se to događa?« Prikazat ću dio neprilika dviju svijesti u trenutku *prekida* njihove zajedničke igre i neobične priče.